

DR. KASYS PIRKIS

Prof. Dr. Z. IVINSKIS

LIETUVOS BAŽNYČIOS KELIU

Karaliaus Mindaugo krikšto 700 metų ir Lietuvos
bažnytinės provincijos 25 metų sukaktims paminėti

LITHUANIA AFTER SEVEN HUNDRED YEARS
OF CHRISTIANITY

A. L. R. K. Kunigų Vienybės leidinys

Brooklyn, N. Y.

1951

282(4M4.5)

Iv-68

P 3165

Paskaita skaityta Romoje, Šv. Kazimiero Kolegijoje, Karaliaus
Mindaugo krikšto ir Lietuvos bažnytinės provincijos
įsteigimo sukaktis minint.

MINDAUGO KRIKŠTAS IR LIETUVOS BAŽNYTINĖS PROVINCIJOS ĮSTEIGIMAS

Dr. Zenonas Ivinskis

“Lietuvių tautai, Dievui padedant, po Didžiojo karo atgavus laisvę, mes, kurie savo akimis esame regėję lietuvių tikėjimą bei religingumą, taip uoliai ir ilgai jų išlaikytą įvairiuose varguose bei nelaimėse ir būdami įsitikinę, kad tinkamesnis bažnytinių reikalų sutvarkymas bus labai naudingas ne tik Katalikybės reikalui, bet ir pačiai valstybei, laikome labai tinkama ir reikalinga padidinti skaičių vyskupijų ir iš jų sudaryti bažnytinę provinciją”.*)

Šiais įžanginiais žodžiais prieš ketvirtį amžiaus popiežius Pijus XI savo apaštališkoje konstitucijoje “Lituanorum gente” nurodė to akto reikšmę lietuvių tautai. Per pačias Velykas, balandžio 4 d., iš pagrindų tada buvo pertvarkyta Lietuvos bažnytinio gyvenimo organizacija. Nepriklausomoji Lietuva, tapusi metropolija su keturiais sufraganais, ir bažnytinio atžvilgiu įgijo nepriklausomą pobūdį.

1926 metų pavasarį Apaštališkas Sostas sugražino Lietuvai bažnytinį ryšį, kuris buvo su ja sumegstas prieš septynis šimtus metų — dar tada, kai vos tik lukštenosi Mindaugo valstybė. Inocentas IV anuomet naujai įkurtą “Lietuvos vyskupiją” išėmė iš lietuvių kaimynų priklausomybės ir priskyrė tiesiai prie Šv. Sosto. Tuo būdu Lietuvos valstybės pradžia, jos septynių šimtų metų tradicijos, sutampa su reikšmingu faktu: pirmas tikru vardu pažįstamas Lietuvos valdovas nepriklausomai apsisprendė priimti Kristaus mokslą ir užmezgė betarpiškus ryšius su Apaštala Sostu.

*) “Tiesos Kelias”, 1926 m., Nr. 8, 24 p.

093000250308

1. Mindaugo kelias į krikščionybę

Lietuvos valstybės pradžia vis dar yra dengiama nežinios, įvairių prielaidų ir samprotavimų. Naujausi Lietuvos praeities tyrinėjimai teikia rimtą pagrindą nukelti ją į XII ir XIII amžių sąvartą, arba keliomis dešimtėmis metų anksčiau, negu pasireiškęs **Mindaugas**, vadinamos Lietuvos valstybės kūrėju. Iš praeities ūkanų jis prasikiša tarsi kokia tvirta uola, kuri nuolat traukė ir tebetraukia tyrinėtojų dėmesį. Palyginus su Vytautu Didžiuoju, vienu iš žymiausių Lietuvos valstybės vyrų, jis užima gana stambią vietą istorijos studijose. Mindaugo laikus tyrinėja net šešios disertacijos šalia daugelio mokslinių veikalų ir straipsnių.

Pirmas buvo Julius Latkovskis, kuris dar 1892 m. mokliškai apibrėžė šį laikotarpį. Paskui sekė J. Totoraitis, K. Skirmuntaitė, St. Zajączkowski, gana originaliai rašęs Pilypas Klymenko, plataus žvilgsnio J. Stakauskas, A. Steponaitis, A. Juška. Visa ši gausi mokslinė literatūra galėjo remtis, deja, negausiais šaltiniais. Yra tik dvi pagrindinės kronikos: Ipatjevo arba Volynijos metraštis ir geri du tūkstančiai eilučių gražiai sueiliuotam poezijos rinkinyje, vadinamam "Livonijos kronika". Čia dar reikia pridėti Mindaugui rašytus oficialius popiežiaus laiškus bei bules. Tai ir visos pagrindinės versmės.

Visai aišku, kodėl tyrinėtojams dar nepasisekė sutarti dėl visos eilės svarbių ano meto klausimų: kas vadovavo žymioms Saulės ir Durbės kautynėms, kuriose buvo sprendžiama lietuvių tautos laisvė; kur buvo Mindaugo sostinė, katrie yra tikri jo dokumentai, užrašantieji žemių Livonijos ordinui; pagaliau, ar apsikrikštijęs Mindaugas yra atkritęs nuo Bažnyčios, ar ne. Visi šie klausimai yra kėlę ir tebekelia daug ginčų, nesutarimų, galvosūkių.

Tačiau pats Mindaugo krikšto faktas yra palikęs tokius žymius pėdsakus, kad skirtingos nuomonės gali susidaryti tiktai dėl pačių tyrinėtojų skirtingos pasaulėžiūros, o ne dėl istorijos šaltinių. Taip yra atsitikę su sovietiniu ukrainiečių istoriku P. Klymenko.

Kas Mindaugą yra atvedęs prie krikšto, geriausiai mums pasako pats Lietuvos valstybės kūrimas. Tai neatsi-

tiko viena diena. Tai nebuvo vieno kurio apdairesnio Lietuvos kunigaikščio nelauktas žingsnis ar sąmoningas jo valios apsisprendimas: "Štai, aš įkuriu lietuvių tautai valstybę!" Vienos valstybės mintis pamažu brendo stambesnių ir nuolat kylančių kunigaikščių įgeidžiuose, kaip tai esti ir paprastam žmonių gyvenime, kai kas įsinori turėti vis daugiau turtų ir galios. Lygiai tokiu pat būdu paskiri Lietuvos kunigaikščiai siekė turėti daugiau galios ir palenkti savo valdžiai kitus. Nėra abejonės, kad reikėjo neklausančius iš jų žemių išvarinėti, vartoti prievartą, gudrybę ir net klastą.

Tokiu keliu jaunose valstybėse paprastai nueina kuris žymesnis kunigaikštis, kaip Lietuvoje Mindaugas, su kuriuo vardu ir rišama politinės istorijos pradžia. Prancūzijoje, pavyzdžiui, tokiu jungėju laikomas Klodvigas. Viduramžių istorikas Papee ir teigia, kad Lietuvos vienijimas, kurį yra atlikęs Mindaugas, primena Merovingų laikus Frankuose.

Lietuvą jungiant, atskirų sričių kunigaikščiai, tarp kurių Žemaičių didikai vaidino dar svarbią rolę, sudarė stiprią opoziciją. Jauno valdovo padėtis pasidarė dar kritiškesnė, kai prieš jį susidarė stipri koalicija iš Žemaičių kunigaikščių, nenuoramų jotvingių, Volynijos valdovų ir Livonijos ordino. Ką Mindaugas turėjo daryti ir ko griebtis?

Jis griebėsi pastangų koaliciją suskaldyti. Jo konkurentas, kunigaikštis Tautvilas, jau buvo Rygoje pasikrikštijęs, bet pas vyskupą. Buvo gi žinia, kad Rygos vyskupas (vėliau arkivyskupas) ir Livonijos ordinas nebesutaria ir darosi priešai. Tuo priešingumu vėliau yra rėmėsis Vytenis (1293-1316), kuris Rygos mieste yra laikęs savo karinę įgulą ir nuo Livonijos ordino riterių gynęs patį arkivyskupą. O jo brolis Gediminas (1316-1341) tą sąjungą su Rygos arkivyskupu buvo dar labiau išplėtęs.

Mindaugas buvo pirmasis, kuris pasirėmė ta prasidėjusia Livonijoje nesantaika. Kadangi jo konkurentas Tautvilas prisiglaudė pas Rygos vyskupą ir iš jo priėmė krikštą, tai Mindaugas nusuko pas Livonijos ordiną. Jis pareiškė norįs taip pat krikštytis. O jo krikštas, bent simboliškai, turėjo reikšti krikštą ir visos jo valdomos tautos.

2. Mindaugo krikštas ir karūnacija

Krikštijant visą tautą nebuvo galima apseiti be tiesioginio ryšio su pačiu popiežium. Deja, Vatikano archyve yra dingę originalai raštų, siųstų popiežiams ano meto valdovų. Žuvę yra ir Mindaugo laišakai. Tačiau turime nuorašus visų popiežiaus atsakymų. Jie yra atspausdinti Theinerio ir Bungės dokumentų rinkiniuose. Iš popiežiaus Inocento IV laiško matyti, kad 1251 m. pradžioje Mindaugas krikštijosi "su didele pagonių daugybe" (cum numerosa multitudine paganorum).¹⁾

Kunigų Lietuvon buvo atsiųsta iš Livonijos. Manoma, kad čia pirmą kartą turėjo progos pasireikšti dominikonai ir pranciškonai, kurių veikla nuo Gedimino laikų yra jau žymiai aiškiau paliudyta.

Siekdamas užmegzti betarpiškus ryšius su Apaštaly Sostu, Mindaugas 1251 m. išsiuntė Italijon savo pasiuntinius. Eilėtoji Livonijos kronika pamini, kad tai delegacijai vadovavęs lietuvis Parnus.²⁾ Inocentas IV apie tą delegaciją taip pat užsimena savo laiške Mindaugui: "Nusižeminęs prašei mus per ypatingus ir nepaprastus pasiuntinius..." (Quia vero per solemnes ac speciales nuntios nobis humiliter supplicasti...)³⁾

Lietuvos valdovo pasiuntiniai, kuriuos popiežius priėmė Milane pataikė į rūpesčių sukrėstą metą. Tai buvo tas laikas, kai Hohenštafenų kova su popiežiais buvo pasiekusi aukščiausios įtampos. Ekskomunikuotas imperatorius Fridrikas II, tiesa, buvo ką tik miręs Palerme, bet jo šalininkai tvirtai laikėsi. Popiežius turėjo su jais nemaža rūpesčio, tačiau nuo Baltijos kraštų atvykusiems pasiuntiniams ir jų valdovui parodė didelio dėmesio ir palankumo. Tai liudijo net šeši popiežiaus Kūrijos laišakai, rašyti Mindaugui 1251 m. viduvasaryje.

Tuose popiežiaus laiškuose aptariami įvairūs Lietuvos krikštijimo reikalai. Pavyzdžiui, naujai steigiamos Lietuvos diecezijos vyskupas, prelatai ir bažnyčių rektoriai išpėjami, kad jie žmonėms būtų švelnūs. Turėta galvoje Livo-

¹⁾ Theiner, I 50

²⁾ Livl. Reimchr., U. L. Meyer, V. 3505-15

³⁾ Theiner, I 49

nijos ordino dvasiškiai. Jie laikinai buvo priėmę Lietuvos krikštijimą ir, be abejo, norėjo tai atlikti pagal ordino interesus. Įkurdamas atskirą Lietuvos vyskupiją (diecesis Lethoviensis), popiežius 1251 metų liepos 17 d. suteikė Apaštalu Sosto globą bei apsaugą.

Gudrus politikas, koks visu savo valdymu pasirodė Mindaugas, ordinu nepasitikėjo. Livonijos ordino noras prisijungti Lietuvą jau buvo išryškėjęs. Krikštas galėjo duoti jam dar daugiau pagrindo to siekti. Mindaugas dėlto ir paprašė, kad apkrikštyta Lietuva priklausytų nuo Apaštalu Sosto.

Popiežius Inocetas IV savo ruožtu dar kreipėsi į kaimyninius vyskopus (Ezelio, Rygos, Kuršo, Dorpat), kad jie paremtų lietuvių pastangas krikštytis. Lietuvos krikštas, kaip popiežiui atrodė, galės būti gera paspartimi Apaštalu Sostui visoje Rytų Europoje. Volynijos Danielius, tiesa, buvo prisijungęs prie Romos Bažnyčios ir teikė ateičiai vilčių, bet jis greitai vėl atkrito. Lietuva turėjo sudaryti aštrą katalikybės skleidimuisi toliau į rytus.

Kaip Romos Bažnyčios sūnus (filius specialis Sanctae Romanae Ecclesiae), Mindaugas buvo pagerbtas **karaliaus** vainiku. Tik krikštytam valdovui popiežiai galėjo suteikti karaliaus titulą — pakelti į aukštesnį valdovų laipsnį. Ir ne Rygos, o Prūsų Kulmo vyskupas Heidenreich buvo įgaliotas Apaštalu Sosto vardu Mindaugą vainikuoti karalium. Tačiau užtruko ištisi treji metai, kol Mindaugas išsipainiojo iš kitų pretendentų. Siekdami savo interesų, Livonijos ordinas ir Rygos arkivyskupas taip pat kliudė Mindaugui pasidaryti visiškai nepriklausomam. Tik 1253 m. Mindaugas patapo Lietuvos karalium. Popiežius Aleksandras IV po poros metų suteikė karaliaus vainiką ir Mindaugo sūnui.

Savotiški buvo tolimesni Lietuvos gyvenimo keliai! Nors ji vėliau sukūrė didelę Rytų imperiją ir gana plačiai išgarsėjo, bet atsitiko taip, kad Mindaugas paliko istorijoje pirmuoju ir paskutiniu vainikuotu Lietuvos karaliumi. Vytautui pasiekti tos garbės 1430 metais sukliudė smurtas, o 1918 m. numatytas kviesti karalium Wuerttembergo hercogas von Urach, kuris turėjo ir vadintis Mindaugu II, veliui tik buvo užkalbintas. Pirmojo pasaulinio karo pabaiga

nušlavė politinių sąlygų padiktuotą sumanymą Lietuvos monarchiją atstatyti. Mindaugas taip ir liko vienintelis valdovas, vainikuotas savu Lietuvos vainiku.

3. Pirmoji Lietuvos vyskupija

Mindaugo valstybė bažnytinio atžvilgiu buvo padaryta priklausoma tik nuo Romos. Tai reiškia, kad ji sudarė užuomazgą atskirai bažnytiniai provincijai. Bet ir čia kelias nebuvo lengvas! Livonijos ordinas, siekdamas įsiviešpatauti ir Lietuvoje, sąmoningai kliudė steigti atskirą Lietuvos vyskupiją. Mindaugas net trečiu atveju kreipėsi į Romą,⁴⁾ kol įveikė Livonijos vyskupų ir ordino pastangas pagauti į savo priklausomybę. Popiežiui įsakius, Rygos arkivyskupas Albertas turėjo "Lietuvos diecezijos" vyskupu išventinti ordino kunigą Kristijoną. Bet čia ir vėl susidarė painiava, nes buvo peržengti įgaliojimai. Lietuvos vyskupija buvo prijungta prie Livonijos bei Prūsijos arkivyskupijos ir priesaika iš Kristijono buvo priimta Rygos arkivyskupo vardu. Specialiu raštu popiežius turėjo panaikinti Rygos arkivyskupo jurisdikciją Lietuvai. 1254 metų rugsėjo 3 d. jis įgaliojo Neunburgo vyskupą iš Kristijono priimti priesaiką popiežiaus ir Romos vyskupo vardu.⁵⁾ Pačiam Mindaugui Inocentas IV pranešė apie Lietuvos vyskupijos išskirtį (egzempciją). Tat tik po trijų metų Mindaugas nugalėjo visas kliūtis.

Tuo pat metu pietinėje Lietuvos dalyje įsikūrė ir lenkų domininkono Vito vyskupija. Bet apie jos dviejų metų gyvavimą mažai ką žinome.

Lietuvos vyskupui Kristijonui priklausė visa Mindaugo valstybė. Jis buvo įsikūręs Mindaugo dovanotose Žemaičių srityse, iš visų pusių apsuptose pagonių. Pirmasis Lietuvos vyskupas sunkiai besilaikė. 1259 metais jis jau buvo priverstas palikti savo vyskupiją. Mirė 1270 metais kaip Mainzo (Vokietijoje) sufraganas.

Po jo mirties "Lietuvos vyskupu" dar buvo išvėstas vokiečių ordino kunigas Jonas. Tokiu titulu jis vadinosi būdamas Konstanzos vyskupo koadiutorium. Iš tos jo veiklos

⁴⁾ Theiner, I 53 p.

⁵⁾ LUB, I 355 sk.

(Šveicarijoje) yra naujai paskelbti septyni dokumentai, kuriuose Jonas vis tituluojamas "Lietuvos vyskupu".⁴⁾ Tačiau jam nebuvo lemta savo vyskupijos nė pamatyti.

4. Mindaugo apostazijos klausimas

Istorikai yra iškėlę daug diskusijų berašydami ir begvildendami, ar Mindaugas atkrito nuo krikščionybės ar mirė už ją kankiniu, kaip samprotauja J. Latkovskis.⁷⁾ Bet ligi šiol nepavyko galutinai to išaiškinti. Žinių šykštumas ir kaikurie jų prieštaravimai neleidžia klausimo išlukšteni visai įtikinamu būdu. Vargu taip pat galima tikėti, kad atsirastų kurių naujų žinių šiam klausimui praskaidrinti.

1934 metais šį klausimą plačiai išdėstė Dr. J. Stakauskas. Savo disertacijoje "Lietuva ir Vakarų Europa XIII amžiuje" jis bandė įrodyti, kad Mindaugas išliko krikščionis. Savo teigimui, kaip ir kiti, galėjo pasiremti vieninteliu ir dažnai cituojamu laišku, kurį popiežius Klemensas IV rašė Čekijos karaliui Otokarui II. Patys svarbieji to laiško žodžiai yra šie:

"... vadovaujant šviesaus prisiminimo Mindaugui, kuris, priėmus jam krikšto sakramentą, buvo apaštališkojo autoriteto vainikuotas karalium, tačiau nuožmiai nužudytas piktos valios sūnų..." (presidente illi **clare memoria** Mindauga, qui post receptum baptismatis sacramentum auctoritate apostolica coronatus in Regem fuit, tandem a quibusdam preditionis filiis crudeliter interfectus...)⁸⁾

Iš tiesų, Mindaugo darbui pačioje Lietuvoje dar buvo priešingų veiksnių, ir jis krito kaip sritinių (partikuliariinių) pagoniškų jėgų auka. Karalius Mindaugas su dviem savo sūnumis buvo dviejų sritinių kunigaikščių nužudytas (1263). Jau buvo praėję penkeri metai nuo šios tragedijos, ir Romos Kūrija galėjo būti tiksliai painformuota, kas tolimam Baltijos pakrašty ištiko naujai apsikrikštijusį karalių, į kurį buvo sudėta tiek daug vilčių. Galvojama, kad popiežius, Mindaugui atkritis nuo krikščionybės, jokių

⁴⁾ Quellenwerk zur Entstegung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, Urkunden, Bd. I, 1938

⁷⁾ Krol Litewski, 1892

⁸⁾ Theiner, I 79 p.

būdu nebūtų jo pavadinęs "clare memoria Mindota". Šalia šių žodžių dar yra ir popiežiaus liudijimas apie Mindaugo uolumą Lietuvą krikštijant.⁹⁾

5. Lietuvos Bažnyčios kelias po Mindaugo

Mindaugo pastangos ne tiktai lietuvių tautą apkrikštyti, bet ir įkurti atskirą Lietuvos bažnytinę provinciją pasiliko kelrodžiu ir tolimesnėms kartoms. Jo vykdytas krikščioninimo darbas joms švietė kaip didelis užsimojimas, pradėtas dar tuo metu, kai Lietuvos valstybė dar tiktai kilo iš nežinios ūkanų. Visiškai suprantama, kad tokiu metu jis sutiko daug kliūčių ir jam nepavyko savo užsimojimų pilnai įgyvendinti. Tačiau ir jam žuvus, krikščionybė Lietuvoje išsilaikė.

Juk gerai žinoma, kad dar prieš Mindaugą rytiniuose Lietuvos valstybės plotuose, kurie nuolat augo, jau buvo stačiatikių. Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės valdovai laikėsi plačios tolerancijos. Tolerantiška Gedimino politika leido ir Romos apeigų vienuoliams Lietuvoje statydintis savas bažnyčias. Patys didieji kunigaikščiai (Gediminas, Kęstutis, Algirdas) nuolat vedė derybas dėl krikšto. Gimdavo įvairių projektų, bet vokiečių ordino užmačios, iš kurių Mindaugas tik su Romos pagalba galėjo išsisukti, vis stodavo skersai kelio. Vienas iš tų projektų buvo įvykdyta, kai Jogaila tapo Lenkijos karalium (1386). Jisai su Vytautu pasekė pirmojo Lietuvos karaliaus pėdomis: abu patys krikštijosi ir įsakė visai tautai krikštytis (1387). Abu kūrė ir pirmąsias bažnyčias. Jie ir tapo tikrieji Lietuvos Bažnyčios organizatoriai.

Tačiau pradėjus vykdyti Krėvos susitarimus (1385), kurie politiškai suglaudė Lietuvą ir Lenkiją, su Lietuvos Bažnyčios savarankiškumu padaryta tai, ko siekė Mindaugo laikais Rygos arkivyskupas. Tiktai šiuo atveju abi Lietuvos vyskupijos (Vilniaus ir Medininkų) pateko į valdžią kito kaimyno — Gniezno arkivyskupo. Vytauto Didžiojo pastangos sudaryti atskirą Lietuvos metropoliją nebuvo sėkmingos. Lietuvos Bažnyčia paliko priklausoma nuo lenkų dvasinės vyresnybės iki XVII amžiaus pabaigos. Būtų

⁹⁾ Ibid. I, 80 p.

atskiras klausimas kalbėti apie tos priklausomybės žalą lietuvių tautai. Čia iškalbingus liudijimus duoda XVI-XVII amžiaus dokumentai, kaip Komulejaus vizitacijos Vilniuje, Tarkvinijaus Pekulo—Žemaičiuose ir vienuolių jėzuitų metiniai pranešimai iš Lietuvos ir Lenkijos (Annuae ditterrae).

Kai Lietuva ir Lenkija XVIII amžiaus gale kaimynų buvo pasidalyta, tai baigėsi ir Lietuvos Bažnyčios priklausomybė Gnieznu. Paskutinis respublikos nuncijus Litta, carui neprieštaraujant, Rusijos katalikams įsteigė Mohilevo arkivyskupiją (1798) su sostine Petrapilyje. Savo jurisdikcijos plotu ji buvo tada pati didžiausia visame pasaulyje: apėmė tris ketvirtadalius europinės ir beveik visą azijinę Rusiją. Mohilevo arkivyskupijai priklausė ir Žemaičių bei Vilniaus diecezijos. Dėl autokratiškos Rusijos carų politikos Mohilevo arkivyskupo vieta buvo tuščia net keliais atvejais.

Pirmas Didysis karas atnešė naujus politinius santykius. Paskutinis Mohilevo arkivyskupas Edvardas von Ropp, paskirtas 1917 m., po dviejų metų bolševikų buvo suimtas ir ištremtas, o administratorius Cieplik išvengė mirties tik įsikišus Romai ir kai kurioms valstybėms. Bet jo generalvikaras K. Butkevičius 1923 metais (Didįjį Penktadienį) buvo žiauriu būdu sušaudytas. Nekaltos aukos kraujuje Mohilevo arkivyskupija užbaigė savo dienas, prasidėjus su carų priespauda Lietuvoje.

Mohilevo arkivyskupijai nepriklausė tik ta dalis Lietuvos, **Suduva**, kuri po padalinimų kartu su dalimi Lenkijos (net Varšuva) buvo atitekusį Prūsijai. Šios srities katalikams buvo įsteigta Vygrių vyskupija 1798 m. Tačiau po Vienos kongreso, sudarius Lenkijos karalystę, sujungtą su Rusija, 1818 metais įkurta **Varšuvos** arkivyskupija ir prie jos prijungtos 7 pertvarkytos vyskupijos. Jų skaičiuje buvo ir Augustavo-Seinų vyskupija, kuriai priklausė ir Lomžos plotai. Tokia tvarka čia paliko iki Lietuvos nepriklausomybės laikų.

Nepriklausomybės kovų metu lenkams Seinus užgrobus, vyskupas A. Karosas laikinai įsikūrė Marijampolėje. Smurtu lenkams užėmus dar Vilnių, demarkacijos linija buvo atkiršta ir vakarinė dalis Vilniaus vyskupijos. Lietu-

vos katalikai jau nebegalėjo toliau priklausyti nei Varšuvos nei Mohilevo arkivyskupijoms. Tai buvo jau praeities dalykas.

6. Opūs bažnytiniai reikalai, Lietuvos valstybę atstacius

Per nepriklausomybės kovas naujoji Lietuva buvo atstatyta tik didelėmis aukomis. Bet tai dar nebuvo visa. Reikėjo sutvarkyti ir dvasinius jos reikalus, kad prisikėlusios tautos nepriklausomybė taptų vispusiška. O čia būta opių rūpesčių ir nemažos painiavos.

Visų trijų Lietuvos vyskupijų dalys buvo užgrobtos Lenkijos, su kuria nebuvo jokių diplomatinių ryšių. Iš Vilniaus vyskupijos Lietuvos pusėje liko tik 215,000 katalikų su 82 kunigais. Tą vyskupijos dalį administravo iš Vilniaus ištremtas kan. J. Kukta. Seinų vyskupas A. Karosas, įsikūręs Vilkaviškyje ir netekęs dalies parapijų, turėjo savo valdžioje 320,000 katalikų su 193 kunigais. Didžiausią Nepriklausomosios Lietuvos dalį apėmė istoriškoji Žemaičių vyskupija, kurią valdė vysk. Pr. Karevičius. Ji turėjo 1,215,000 katalikų su 346 bažnyčiom ir 662 kunigais. Bet ir tos vyskupijos viena dalis buvo Lenkijos okupuota, o kita — Latvijos valstybei atitekusi. Keturios parapijos Klai-pėdos krašte su 8000 katalikų buvo Varmijos vyskupo valdžioje. Tad Lietuvos Bažnyčia apėmė sukapotas dalis net keturių skirtingų jurisdikcijų. Ji buvo ir be jokio vienijančio centro.

Dar karui tebeinant, Roma domėjosi iškylančiais naujais santykiais Baltijos kraštuose ir Rytų Europoje. 1918 metų balandžio mėnesyje popiežius Benediktas XV paskyrė Achilles Ratti (vėliau pop. Pijų XI) vizitatorium Lenkijai ir Lietuvai. Po metų jis tapo jau Lenkijai nuncijum, o Lietuvai ir toliau paliko vizitatorium. Roma dėl stokos objektyvių informacijų, buvo gana atsargi ir santūri. Juk gerai žinoma, kad Lenkijos politikai ir generolai, niekindami jų vadinamą „Litwa Kowienską“, siekė pirmojo padalinimo sienų arba 1772 metų bendros su Lietuva valstybės. Tokiu atveju būtų užtekę ir vieno nuncijaus, kaip tai yra buvę praeityje per 250 metų.

Geriau lietuvius suprasti dar sunkino Vilniaus klausimas ir, apskritai, visi santykiai su lenkais. Čia klaidingas

pažiūras į Lietuvą turėjo Antonio Zechini, kuris keturius metus buvo vizitatorium, atseit, apaštališkuoju delegatu Lietuvoje. Kaunan jis atvyko 1921 metų pabaigoje. Tai buvo Steigiamojo Seimo laikai. Vizitatorius pamatė karo ir okupacijų nualintą kraštą, suskurdusį anuometinį Kauną. Krokuvoje noviciatą ėjęs vienuolis vaizdavosi, kaip ne vienas lenkas, kad negali būti Lietuvos be Lenkijos. O Kauno gatvėse jis girdėdavo gana dažnai kalbant dar nelietuviškai. Visuomenės susiskirstymas į smulkias partijas vizitatoriui taip pat nedarė gero įspūdžio, nors katalikai Seime turėjo aiškia didžiumą, o bažnyčios buvo pilnos tikinčiųjų.

Vizitatorius Antonio Zechini neapčiuopė lietuvių tautos gyvojo pulso bei siekimų ir neslepiai reiškė nuomonę, kad Nepriklausomoji Lietuva negalėsianti savarankiškai gyventi. Jam buvo skaudu matyti, kai du katalikiški kraštai tarp savęs nesutinka. Jis buvo aiškiai atsistojęs pusėje lenkų, kurių istoriją gerai pažino. Ta istorija dengdamiesi, lenkai Lietuvą skriaudė ir vienos valstybės siekė. Zechini taip pat ragino lietuvius susijungti su lenkais, kaip tai buvo senovėje. Šališkų savo pažiūrų jis neatsisakė nei tapęs arkivyskupu ir paskirtas pilnateisiu delegatu visoms trims Baltijos valstybėms.

Naujojo popiežiaus, Pijaus XI, delegatui asmeniškai atrodė, kad dar nėra pribrendęs reikalas steigti atskirą Lietuvos bažnytinę provinciją. Žemaičių vyskupas Pr. Karevičius ir jo generalvikaras vysk. J. Skvireckas jau buvo apsvarstę tą reikalą ir delegatui plačiai išdėstė nenormalią padėtį. Prašė jį tuos reikalus padėti Romoje sutvarkyti, ko Zechini nesiėmė. Tuo tarpu 1925 m. vasario 10 d. buvo sudaryta su Roma atsikūrusios Lenkijos konkordatas. Juo buvo įsteigtos 5 bažnytinės provincijos su 15 vyskupijų. Pirmą kartą istorijoje ir Vilniaus sritis pakilo į arkivyskupiją. Jai dar buvo pridėtos Pinsko ir Lomžos vyskupijos. Kadangi Vilniaus klausimas lietuviams buvo labai jautrus, — aišku buvo ir kurioje pusėje teisybė ir kas čia kaltas, — tai nors Vilniaus sritis tik bažnytiškai buvo patvarkyta, visoje lietuvių visuomenėje sukėlė didelio nepasitenkinimo. Neapsėjo ir be apgailėtinų incidentų. Lietuvoje tada ir mūsų diplomatams atrodė, kad užgaunami lietuvių tautos jausmai ir didinama skriauda. Nors Lenkijos konkordatas ne-

sprendė politinių sienų klausimo ir turėjo nuostatus apie galimą bažnytinių provincijų pakeitimą. Visa tai sudarė tokią padėtį, kad 1925 m. gegužės mėn. arkivysk. Zechini išvyko Rygon ir nebegavo leidimo sugrįžti. Jo vietoje paliko sekretorius monsg. Aloyzas Faidutti — šviesus ir labai apdairus vyras.

Nerimą Lietuvoje dar padidino žinia, kad Vilniaus vysk. Jurgis Matulevičius, lenkų verčiamas, atsisakė nuo savo vyskupijos ir išvyko į Romą. Visuomenei apraminti Lietuvos vyskupai išleido ganytojišką laišką, o savo ruožtu kreipėsi į Romą, kad Lietuvos Bažnyčios reikalai būtų paskubinta tvarkyti. Vyskupas Pr. Karevičius 1925 m. spalio 13 d. prašė iš Žemaičių vyskupijos padaryti dvi diecezijas. Po poros savaičių Aukštoje Panemunėje pas prel. J. Staugaitį susirinko vysk. A. Karosas, vysk. J. Skvireckas, kan. J. Kukta ir monsg. A. Faidutti. Po šio posėdžio, 1925 m. lapkričio 2 d., buvo pasiūstas Romai raštas (Karoso, Karevičiaus ir Kuktos), kuriame buvo prašoma sudaryti bažnytinę Lietuvos provinciją ir naujai pertvarkyti vyskupijų ribas.

7. Arkivyskupo J. Matulevičiaus misija Nepriklausomoje Lietuvoje

Vienintelis popiežius, kuris yra buvęs Kaune ir Vilniuje, buvo Pijus XI, išsivežęs savo išpūdžius, patyrimus ir pažintis. Tai jam labai praverė, į Apaštalų Sostą įsėdus. Nelaimingoji arkiv. A. Zechini misija popiežių gal būt dar labiau palenkė pavesti jautrius ir komplikuočius Lietuvos bažnytinius reikalus aptvarkyti patiems lietuviams, o ne svetimiems. Popiežius parinko ir asmenį, kurį nepaprastai vertino. Tai buvo Jurgis Matulevičius, jau pasiekęs Romą ir pakeltas į tituliarinius arkivyskopus. Jis buvo ėmėsis vadovauti marijonų kongregacijai, bet Dievo Apvaizda, matyti, buvo jam lėmusi aptvarkyti painius Lietuvos Bažnyčios reikalus. Pijus XI paskyrė jį Lietuvai apaštališkuoju vizitatorium su labai plačiais įgaliojimais.

¹⁰⁾ Apie arkiv. Jurgį Matulevičių kaip apaštališkąjį vizitatorių Lietuvoje, remdamasis garsia marijonų archyvo medžiaga, T. Steponas Matulis, M.I.C. parašęs yra stambų 260 puslapių veikalą (Roma, 1938).

Jurgis Matulevičius atvyko Kaunan 1925 m. gruodžio 13 d. Kaip ir ark. A. Zeciniui, atstatoma Lietuvos valstybė jam rodėsi silpnu kūdikiu, tačiau jis ėmėsi tėviškai jį globoti ir stiprinti. Čia ir buvo didelis skirtumas tarp išvykusio delegato ir atvykusio vizitatoriaus. Jurgis Matulevičius daug geriau negu Zechini pažino lenkus, su jais ilgai gyveno ir mokėsi, jų tarpe ir draugų turėjo, tačiau Luginės kaimo (nuo Marijampolės) sūnus Lietuvos klausimu toli skyrėsi nuo buvusio delegato. Ark. Zechini nebuvo matęs reikalo skubėti steigti atskirą Lietuvos bažnytinę provinciją, o ark. Matulevičius laikė tai lietuvių tautos nepriklausomumui būtina sąlyga. Tam pasiekti jis skyrė visą savo sveikatą ir jėgas.

Kliūčių savo uždaviniui jis rado daug, net tarp pačių katalikų. Reikėjo išklaudyti daug priekaištų, išlyginti daug priešingų nuomonių. Didele kantrybe vizitatorius įveikė visas kliūtis. Ir visa tai atliko nuostabiu uolumu, sumaniai ir nedelsdamas. Nuo 1925 metų pabaigos nedaug buvo ir laiko tokiam dideliam darbui. O jau 1926 metų balandžio 4 d. buvo paskelbta apaštališkoji konstitucija "Lituanorum gente".

Buvo taip pat didelis darbas sutvarkyti seminarijų, Teologijos - Filosofijos fakulteto, ordinų ir kongregacijų, lenkų kalbos ir jų pamaldų reikalus ir t.t. Tačiau pats didžiausias darbas buvo suprojektuoti naujas vyskupijas. Čia nuolat talkininkavo generalvikaras vysk. J. Skvireckas, kuris apibrėžė parapijas ir dekanatus naujoms vyskupijoms. Atskirais klausimais padėjo prof. Pr. Būčys. Daug naudingo darbo atliko didelio išsilavinimo juristas msgr. A. Faidutti.

Visa tai buvo daroma gana kruopščiai, bet ir nedelsiant. Uždelsus, būtų ir visas tas svarbus darbas užkliuvęs. Kaip vizitatorius buvo pramatęs, 1926 metų gegužės rinkimuose katalikiškųjų partijų dauguma į Seimą nebeprašė. Susidariusi nauja vyriausybė, remiama liaudininkų, socialdemokratų ir tautinių mažumų, Jurgio Matulevičiaus darbo nepripažino, nors visą jau buvo atlikta, Apaštalo Sosto užtvirtinta ir tai lietė grynai bažnytinius reikalus. Tiktai 1927 m. rugsėjo 27 d. Romoje buvo pasirašytas Lietuvos ir Vatikano konkordatas ratifikuotas tų pačių metų spalio 12 dieną.

8. Bažnytinės Lietuvos provincijos įsteigimas

Bažnytinės provincijos įsteigimas Nepriklausomoje Lietuvoje yra vienas iš reikšminigausių faktų visoje Lietuvos Bažnyčios istorijoje. Lietuvos bažnytinė santvarka nuo to meto visai pasikeitė.

Kauno metropolija sudarė viena archidiecezija ir keturios sufraginės vyskupijos. Suskirstymas buvo padarytas gerai apgalvojus.

Iš šiapus demarkacijos linijos esančių Vilniaus vyskupijos parapijų (su mažom išimtim) buvo įkurta **Kaišiadorių vyskupija** (5 dekanatai). Jos vyskupu išvēstas kan. J. Kukta.

Iš Lietuvos pusėje esančios Seinų diecezijos dalies buvo sudaryta **Vilkaviškio vyskupija** (11 dekanatų). Vyskupu ir paliko A. Karosas, o jo koadiutorium išvēsta prof. kun. M. Reinys.

Iš senosios Medininkų-Žemaičių vyskupijos, kuri buvo pati didžiausia, sudarytos Telšių ir Panevėžio vyskupijos ir Kauno arkivyskupija. **Telšių vyskupijai** su 13 dekanatų buvo išvēstas vyskupu prel. J. Staugaitis. **Panevėžio vyskupijai** (su 10 dekanatų) — prof. kan. K. Paltarokas. Kauno archidiecezijai liko 9 dekanatai (apie 400,000 katalikų). Jos valdytoju ir Kauno metropolitu, pirmuoju Lietuvos istorijoje, tapo generalvikaras vysk. J. Skvireckas, didysis Šv. Rašto lietuvintojas. Buvęs paskutinis Žemaičių diecezijos ganytojas, vysk. Pr. Karevičius, pasitraukė į nuošalę, įstodamas į marijonų vienuolyną.

Nors Žemaičių vyskupija buvo išskirstyta, tačiau paskutinis jos generalvikaras, tapęs Kauno arkivyskupu ir metropolitu, Juozapas Skvireckas kai rašė savo pirmuosius ganytojiškus laiškus kapitulai ir tikintiesiems, atsirėmė į Žemaičių vyskupijos garbingas tradicijas. Jis prisiminė: “didįjį liaudies švietėją ir blaivybės apaštalą Motiejų (Valančių) drąsų tikėjimo gynėją Mečislovą (Paliulionį), geraširdį visų mylimą Gasperą (Cirtautą) ir nenuilstamo uolumo Dievo garbei Pranciškų (Karevičių). . .”

1926 m. gegužės 13 d. (Kristaus Dangun Žengimo šventėje) Lietuvos metropolitas atliko savo istorišką ingresą į Kauno Baziliką, dalyvaujant vizitatoriui arkiv. J. Matu-

levičiui, seniems ir naujiems vyskupams, Lietuvos vyriausybei, Seimo nariams, užsienio diplomatomams, organizacijoms ir didelei miniai tikinčiųjų.

Ta proga, steigiant Lietuvos bažnytinę provinciją, dail. P. Rimša nuliedino atminimui medalį, kurio vienoje pusėje yra profiliai Inocento IV ir Pijaus XI, o antroje — vysk. Kristijono ir ark. Juozapo. Taip prasmingai buvo atsiremta į Mindaugo laikų pirmąją Lietuvos vyskupiją.

Septyni amžiai ir šimtmečio ketvirtis mums primena šiandien tas reikšmingas sukaktis tokiu metu, kai mūsų tėvynė kenčia Jobo kančias. Bet Lietuvos, kaip ir visos Katalikų Bažnyčios, istorija rodo, kad statomi namai ant Dievo pagrindų turi tvirtą atramą ir po ilgų laikų atgimsta dvasia ir dar sustiprėja. Ir lietuvių tauta atgims savo laisve, nes ji stovi ant tvirtos Petro uolos.

Roma, 1951. V. 11.

KING MINDAUGAS AND THE PATH TO CHRISTIANITY

“The Lithuanian Nation after the World War, with the help of God having regained its freedom: We, who with our own eyes have seen the faith and the religious spirit of the Lithuanians so courageously and so long preserved by them despite so many hardships and trials; since We have become convinced that a more fitting arrangement of ecclesiastical affairs will be more useful not only for the welfare of Catholicism, but for the State itself, find it very proper and necessary to increase the number of Bishoprics and from them to form an Ecclesiastical Province.”
 (“Way of Truth”—Official Section, 1926, No. 3, p. 24).

In these opening words of his Apostolic Constitution “*Lithuanorum Gente*” a quarter of a century ago, Pope Pius XI establishing an Ecclesiastical Province in Lithuania stressed the importance of his act to the newly resuscitated nation. On the glorious Feast of Easter, in the year 1926, the organization of the Church in Lithuania was re-arranged from its foundations. Independent Lithuania became a Ecclesiastical Metropolitane with four suffragan Bishoprics, and thus achieved ecclesiastical independence as well.

In the Spring of that year 1926 the Apostolic See restored to Lithuania those ecclesiastical ties which had been established seven hundred years previously at a time when the Lithuanian State under King Mindaugas was still in an embryonic stage. Pope Innocent IV detached the newly formed “See of Lithuania” from dependence upon neighboring States, and made it directly subject to the Holy See. Thus the beginning of the nation itself, its seven hundred years of traditions are linked with a significant fact: it was King Mindaugas, the first ruler of Lithuania accorded regal recognition, who freely accepted the glad tidings of the Gospel and formed direct relationships with the Apostolic See.

1. Mindaugas' Path to Christianity.

The origin of the Lithuanian nation is still hidden in obscurity and is the subject of varied theorizing and speculations. Latest researches furnish grounds for pushing back her beginning to the 12th or 13th century, at least several scores of years

before the appearance of Mindaugas (1326) the acclaimed creator of the Lithuanian State. This historical character, traceable more and more clearly amidst the mists of the past, towers as it were a rock of strength, ever attracting, in all ages, the interest and study of historians. Compared with a later ruler, Vytautas the Great (1392—1430), he occupies an important niche in historical studies. His times are the subject of no less than six dissertations and numerous historical studies and monographs.

The first was Julius Latkovskis who in 1892 made a scholarly review of the period. He was followed by J. Totoraitis, Miss K. Skirmontaitė, St. Zajackowskis, Philip Klymenko who propounded an original theory, J. Stakauskas who expressed comprehensive views, A. Steponaitis, and A. Juška. Unfortunately, this abundance of historical material could not boast of many documented sources. There are extant only two fundamental chronicles: the Annals of Ipatjeva or Volynija, and a good two thousand verses of well styled poetry in a collection called "The Chronicles of Livonia". To these should be added the official Papal communications and bulls addressed to Mindaugas. That is the total source material for the historian to work with.

Hence it is not surprising that a whole series of questions remains unsettled concerning the period: who led the uprisings at Saule and Durbe where the freedom of the Lithuanian nation was being settled; where was Mindaugas' capital; which are the genuine documents of Mindaugas ceding land to the Livonian Order; finally, whether Mindaugas after baptism fell away from the Church or not. All these questions have given rise and continue to stir up discussion, disagreement and puzzlement. However, the fact itself of Mindaugas' baptism, is so indisputable, has left so many imprints that any dispute among historians will center around its effects rather than its authenticity. And this will be colored by the viewpoint of the historian, not the historical evidence itself. An example of this kind is the Soviet Ukrainian historian P. Klymenko.

As to what attracted and drew Mindaugas to accept Baptism we can best discover examining the formation of the Lithuanian State. This was not the work of one day. It was not the result of one single foresighted Lithuanian Prince unexpectedly and judiciously declaring his intent: "I hereby inaugurate the Lithuanian National State". The ideal and the idea of a united nation gradually evolved in the minds of the more important and rising princes in their desire for greater wealth and power, as it does in the life of the ordinary citizen. Individual Princes sought to enlarge their sphere of influence and to subject others to their rule. Undoubtedly it became necessary to use force at least to divest "outsiders" of their lands, and at times strategy and even deceit became the means employed.

In the case of new nations usually some outstanding prince

so overshadows others that his name is inevitably connected with the rise of that nation. Thus it was with Mindaugas of Lithuania. Thus it was with Clovis who is considered the founder of the modern French state. In fact, Papee the historian of the Middle Ages, states that the unifying of Lithuania accomplished by Mindaugas recalls the Merovingian line of Frankish kings.

While this process of unification was going on, opposition was met on the part of princes of separate territories, the Samogetian nobles being especially formidable in their resistance. The young ruler's position became more critical when a strong coalition was formed against him by the Samogitians, the unwilling Jotvingians, the rulers of Volnija and the Livonian Order. What was Mindaugas to do, and what means to adopt?

He set about to split the coalition. His opponent, Prince Tautvilas had been baptized, indeed at the hands of the Bishop of Riga. It was known that the Bishop (later Archbishop) of Riga was in opposition to the Livonian Order with which enmity was increasing. This division was later utilized by the Lithuanian King Vytenis (1295-1316) whose garrison protected the Archbishops and inhabitants of Riga from the knights of the Order. This alliance with the Archbishop was further extended by Gediminas (1316-1341). But it was Mindaugas who first took advantage of the state of war in Livonia (1250). Because his rival Tautvilas adhered to the Bishop of Riga and had been baptized by him, Mindaugas turned to the Livonian Order. He also expressed a desire to become a Christian. And his baptism, at least symbolically, was meant to be the baptism of the whole nation he ruled.

2. Mindaugas' Baptism and Coronation

The baptism of an entire nation being involved, it was impossible to avoid relationship with the Pope. Unfortunately, there are missing from the Vatican archives originals of the letters written to the Popes by the rulers of those times. The letters of Mindaugas are also missing. There are, however, copies of all the Pope's replies, which are published in the documentary collections of Theiner and Bunge. From Pope Innocent IV's letter we learn that in the beginning of the year 1251 Mindaugas was baptized "with a great number of pagans" ("cum numerosa multitudo paganorum" (Theiner, I, p. 50). Priests were sent to Lithuania from Livonia. It is supposed it was then that the Dominicans and Franciscans first exercised their Apostolic zeal; by the time of Gediminas, we find more positive evidence of their activity.

In his endeavors to establish ties with the Apostolic See without the employment of intermediaries, Mindaugas in 1251 sent his emissaries to Italy. The versified chronicle of Livonia mentions

that this delegation was headed by the Lithuanian Parnus (Livl., Reimchr., v. L. Meyer, V, 3505-15). Innocent IV. alludes to that delegation in his letter to Mindaugas: "Humbly you have petitioned Us through particular and extraordinary emissaries" (Quia vero per solemnos ac speciales nuntios nobis humilites supplicasti (Theiner, I, p. 49).

Mindaugas' delegates who were received by the Pope at Milan arrived at a moment of great stress. It was the time when the struggle between the Pope and the Hohenstauffens was at its bitterest peak. The excommunicated Emperor Frederick II. had just died, but his followers were by no means yielding. The Pope had his hands full with them, yet he found time to show interest and attention to both the delegates from the Baltic nation as well as to the ruler they representd. This is born out by the six letters written by the Papal Curia to Mindaugas in the Spring of 1251, treating of various matters affecting Christianization: for instance, the Bishop, prelates and Church rectors of the Lithuanian diocese about to be organized, are reminded to be gentle in their dealing with the people. This was given with the clergy of the Livonian Order in mind, as they having been given the task of baptizing the Lithuanians had undoubtedly carried it out with the interests of their Order uppermost at heart. Erecting the separate Diocese of Lithuania (diocesis Letoviensis) the Pope on July 17, 1251 granted to the nation the patronage and protection of the Holy See.

Able statesman that he was and showed himself to be throughout his entire regime, Mindaugas did not trust the Livonian Order. Its intent to annex Lithuania was becoming more and more patent. Lithuania's Christianization might add a new pretext for this step, hence Mindaugas' petition that the newly evangelized Lithuania be directly subject to the Apostolic See.

Pope Innocent IV in his turn addressed letters to neighboring Bishops (Ezelis, Riga, Kursa, Dorpat) interceding that they aid the Lithuanian efforts to become Christians. Lithuania's entrance into the fold, it appeared to the Pope, would afford the Apostolic See a firm stronghold in Eastern Europe. Daniel of Volynia had indeed joined himself to the Roman Church, but he soon defected. Lithuania had to become the vanguard of Western Christianity's further spread to the East.

Entitled "special son of the Holy Roman Church" (filius specialis Sanctae Romanae Ecclesiae), Mindaugas was crowned King. Only to baptized rulers could the Pope grant the title of King, raise them to a higher sphere of rulers. Not to be Bishop of Riga, but to Bishop Heidenreich of Prussian Cologne did the delegation fall to crown Mindaugas King in the name of the Apostolic See. However, a three years delay intervened before Mindaugas could rid himself of other pretenders. Seeking their own interests, the Livonian Order and the Archbishop of Riga in

all ways saw to it that Mindaugas' goal of complete independence was thwarted. It was only in 1253 that Mindaugas was crowned King of Lithuania. Pope Alexander IV a few years later awarded the kingly crown also to Mindaugas' son.

Strange were the ways of further Lithuanian development! Although she later created a vast Eastern Empire and her fame was wide spread, it so happened that Mindaugas was her first and only crowned King. Vytautas was prevented from attaining this glory in 1430 because of intrigues, while in 1918 the invitation intended to be extended to the Herzog of Wittenberg, von Ulrich, to become king as Mindaugas II, indeed, remained only an empty gesture. The condition in which Lithuania as well as all of Europe found itself at the end of World War I swept away any inclination there may have been toward restoration of the monarchy in Lithuania, leaving Midaugas secure as the sole Lithuanian crowned monarch.

3. Lithuania's First See.

The State, under Mindaugas, moreover, was hierarchically made dependent on Rome only. This meant that it formed a distinct ecclesiastical province. But even here there was not clear sailing. The Livonian Order systematically opposed all efforts toward the establishment of a separate Lithuanian See. Mindaugas had to appeal a third time to Rome (Theiner, I., p. 53) in order to defeat the machinations of the Livonian Order and its Bishops to retain Lithuanian within its jurisdiction. Only upon the command of the Pope did Albert, Archbishop of Riga consecrate Christian, an Order priest as Bishop of the "Diocese of Lithuania". Even at this point the political maneuverings did not cease. The Papal directions were disregarded and the Diocese of Lithuania was annexed to Livonia and the Prussian Archbishopric. Christian's oath was received in the name of the Archbishop of Riga. The Pope had to issue a special decree cancelling the jurisdiction of the Archbishop of Riga over Lithuania. On September 3, 1254, the Pope authorized the Bishop of Neunberg to receive the oath from Christian in the name of the Pope as Bishop of Rome. (LUB, I, Chap. 355). The Pope informed Mindaugas himself about the Lithuanian Diocese's exemption. In other words, three years elapsed before all difficulties were overcome.

At that period, in southern Lithuania, there was established the See of the Polish Dominican Vito. Little is known of its two years existence. Christian's spiritual rule concided with Mindaugas' civil government. He established his See in the territories of the Samogitians donated to him by Mindaugas, surrounded on all sides by pagans. The first Bishop of Lithuania was sorely tried by the difficulties facing him. In 1259 he was forced to abandon his See, and he died in 1270 as Suffragan Bishop of

Mainz, Germany. Even after his death, the Diocese of Lithuania had to accept as Bishop a priest of the Teutonic Order named John. His Lithuanian bishopric was merely titular, he in reality being Coadjutor Bishop of Constance. As to his activities in this position from his residence in Switzerland, there have been recently discovered seven documents published in the collection "Quellenwerk zur Entstehung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, I, Urkunden, Bd. 1, 1938. In these documents John is referred to as "Bishop of Lithuania". However, he never set face upon his Titular See.

4. Question of Mindaugas' Defection.

Historians have engaged in long discussions debating whether Mindaugas fell away from the faith, or died for it as a martyr as J. Latkovskis (Krol Litewski, 1892) holds. Until now, it has not been possible to settle this question definitely. Lack of source material and certain contradictions preclude final determination of the truth, nor can it be hoped that any new discoveries will be made to shed light on the disputed question.

In 1934 the Rev. Dr. J. Stakauskas attempted to solve the doubt. In this dissertation "Lithuania and Western Europe in the Thirteenth Century", he tried to prove that Mindaugas remained a faithful Christian. His evidence could be the sole and often quoted letter which Pope Clement IV (1265-1268) addressed to the Czech King. The pertinent words of this letter are the following: "under the leadership of Mindaugas of enlightened memory, who, after reception of the Sacrament of Baptism, was by authority of the Apostolic See crowned King, however was cruelly killed by certain children of perdition..." Theiner, I, p. 79. (*presidente illi clare memoria Mindota, qui post receptum baptismatis sacramentum auctoritate apostolica coronatus in Regem fuit, tandem a quibusdam perditionis filii crudeliter interfectus...*)

In truth, Mindaugas had obstacles to overcome arising from the Lithuanians themselves, and it may be said that he fell a victim to the factional native pagan powers. He, together with his two sons, Princes Ruklys and Rupeikis, were murdered in 1263 by two conspirating princes. Five years had passed since this tragedy when Pope Clement IV. wrote, sufficient to allow the Roman Curia to be truthfully informed as to what had transpired in the distant Baltic country and the fate which overtook the newly baptized King in whom such great hopes had been placed. It seems evident that had Mindaugas fallen away from the faith, by no means would the Pope refer to him as "clare memoria Mindota". Besides, there is the acknowledgment by the Pope of Mindaugas' zeal in Christianizing Lithuania. (Theiner, I, p. 80).

5. The Church in Lithuania after Mindaugas.

Mindaugas' efforts to bring Lithuania to Christianity as well as to set up a separate Lithuanian ecclesiastical province, were as beacon-lights for future generations. His Christianization labors shone as the goal first sought in the ages when Lithuania was emerging from its hidden past. It is readily understandable that he encountered many obstacles and he did not fully succeed in accomplishing his ambitious plan. However, even after his demise Christianity survived in Lithuania.

It is well known that even before Mindaugas, in the constantly growing sections of Eastern Lithuania there had been Orthodox adherents. The rulers of Greater Lithuania's principalities were very tolerant in their viewpoint. The tolerant policy of Gediminas (1316—1341) allowed the monks of Roman Rite to build their own churches. The leading Grand Dukes themselves (Gediminas, Kęstutis, Algirdas) continuously were negotiating toward acceptance of Christianity. From time to time various projects were set afoot, but the intrigues of the Teutonic Order from which Mindaugas could rescue himself only with the aid of Rome, always delayed final realization of submission to Christianity. One such project attained its end when Jogaila, Grand Duke of Lithuania, simultaneously became King of Poland (1386). He, together with Vytautas the Great, followed in the footsteps of Lithuania's first King; they both were baptized and **commanded** the entire nation likewise to be baptized. (1387). Both organized the first churches in Lithuania, and thus deserve recognition as the true builders of the Church in Lithuania.

However, when Jogaila's Pact of Kreve with Poland (1385) was carried out, resulting in a political marriage between Lithuania and Poland, the Church in Lithuania was struck a blow at its non-dependence which had been attempted in Mindaugas' times by the Archbishop of Riga. This explains how both Lithuanian Sees (Vilna and Medininkai) became subject to a neighboring Archbishop — that of Gniezen. The efforts of Vytautas to establish an autonomous Lithuanian metropolitane failed. The Church in Lithuania remained subject to the Polish hierarchy until the end of the 17th century. To treat of the injury inflicted upon Lithuania by this arrangement would be a distinct subject of discussion. Revealing evidence is furnished by documents of the 16th-18th centuries, such as the report of Komulejus' visitation to Vilna, that of Tarkvinijus to Pekulis in Lithuanian Samogitia, and the Jesuits' annual relations from Lithuania and Poland (*Annuae Ditterae*).

Only with the partition of both Lithuania and Poland following the Napoleonic Wars toward the close of the 18th century did the Lithuanian Church cease dependence upon the See of Gniezen. The last Nuncio to the Republic—Litta—established the Arch-

bishopric of Mohilev for the Catholics of Russia, with its See at St. Petersburg, the Czar not entering any objections. In the extent of its jurisdiction, it was then the largest in the world: it embraced three quarters of European and all of Asiatic Russia. The Lithuanian Dioceses of Samogitia (Lowland) and Vilna were subject to the Archdiocese of Mohilev. Because of autocratic political moves on the part of the Russian Czars, the See of Mohilev was vacant during several periods.

The First World War ushered in new political relationships. The last Archbishop of Mohilev, Edward von Ropp, designated in 1917, was taken prisoner by the Bolsheviks after two years and exiled; the Administrator of the Diocese, Cieplik, escaped death only due to the intervention of Rome and certain other nations. His Vicar-General, K. Butkevičius, was brutally murdered on Good Friday in 1923. Thus the Archdiocese of Mohilev, inaugurated in the times of Czarist domination in Lithuania, came to an end in the blood of innocent victims.

The only part of Lithuania which did not depend upon the Archdiocese of Mohilev was that of Suduva, which after the partition, together with part of Poland (including even Warsaw) was joined to Prussia. For the Catholics of this territory, the Diocese of Vygriai was set up in 1798. After the Congress of Vienna, when the Kingdom of Poland was formed and joined to Russia, in 1818 the Archdiocese of Warsaw was created. To it were adjoined seven reorganized dioceses, including that of the Lithuanian See of Augustavus—Seiniai, to which belonged also the district of Lomža. This set-up continued until the restoration of Lithuanian independence in 1918.

While the struggle for independence was waging, Seiniai was occupied by the Poles, and its Bishop, A. Karosas, temporarily transferred to Mariampolis. The Poles also deceitfully seizing the Lithuanian capital, Vilna, a line of demarcation cut off the western part of the Diocese of Vilna. Lithuanian Catholics could no longer belong to either the Warsaw or Mohilev Archdioceses, which affiliations became a closed historical fact of the past.

6. Necessity of Establishing New Relationships of Church in Lithuania

Independent Lithuania was re-established only with great sacrifices. Nor was this all that was required. It was imperative to reorganize her ecclesiastical status so that independence might be all inclusive. This problem presented both cares and complexities.

Parts of all three Lithuanian Dioceses had been seized by Poland with whom there were no diplomatic relations. In the Lithuanian part of the Diocese of Vilna there remained 215,000 faithful with 82 priests. That portion of the Diocese was admi-

nistered by Canon J. Kutka an exile from Vilna. The Bishop of Seiniai, A. Karosas, setting up his See at Vilkaviškis, and having lost a part of the parishes belonging to his Diocese, had under his rule 320,000 Catholics with 193 priests. The greatest part of independent Lithuania was included in the historic See of Samogitia (Lowland) under Bishop Francis Karevičius. It comprised 1,215,000 Catholics, with 346 churches and 662 priests. But even one part of this diocese was occupied by Poland, while another portion had been given over to Latvia. Four parishes in the Klai-pėda (Memel) territory of Lithuania Minor (Prussia) with 8,000 Catholics, were within the bishopric of Varniai. The Church in Lithuania thus consisted of various territories belonging to four distinct jurisdictions. There was also lacking any unifying center.

Even before the cessation of hostilities, Rome was concerned with the question of new relationships in the Baltic countries and Eastern Europe. In April, 1918, Pope Benedict XV appointed Archbishop Ratti (later Pope Pius XI.) as Apostolic Visitor to Poland and Lithuania. After a year he became Nuncio to Poland and remained as Visitor to Lithuania. Rome, lacking objective information, was cautious and unprecipitous. It is well known that Poland's leading statesmen and generals, brushing aside their so-called "Litwa Kowienska" sought the restoration of the first partition's boundaries, that is, the joint Polish-Lithuanian State which existed in 1772. Under such a situation, a single Nuncio would have sufficed as had been the case for 250 years previously.

A better understanding of the Lithuanian people was hindered by the stormy Vilna question (both Lithuania and Poland claiming that city as their ancient capital). In fact all phases of Lithuanian-Polish relationships contributed to the misunderstanding. Erroneous views were entertained by the Visitor Antonio Zechini, four years Visitor-Apostolic Delegate to Lithuania. He arrived in Kaunas toward the end of 1921, when the Provisional government Congress (Seimas) was in process of formation. The Archbishop-Visitor saw the country devastated by war and occupation, Kaunas shabby of aspect. Having been a religious novice in Cracow, he allowed his imagination to form the opinion that there could be no Lithuania without Poland. On the streets of Kaunas he heard conversations in Polish, Russian, Hebrew. The distribution of the masses into small parties did not leave a good impression upon the Visitor. A positive indication should have been the fact that the Catholics had a comfortable majority in the Congress, and the churches were full of the faithful.

The Visitor Antonio Zechini could not discover the living pulse of the Lithuanian nation, nor understand its aspirations. He therefore publicly declared himself to be of the opinion that independent Lithuania could not exist by itself. It was pitiable to him

that the two Catholic nations of Poland and Lithuania could not agree. He very plainly stood on the Polish side, being well acquainted with her history. Under the guise of that history, the Poles inflicted injustice upon Lithuania, and set for their goal one united nation. Zechini counseled the Lithuanians to unite with the Poles as they had done in the historic past. He did not abandon his biased view even after becoming Archbishop and Apostolic Delegate to the three Baltic nations, which took place after the death of Benedict XV.

Personally, the Delegate of the new Pope Pius XI did not think the time was opportune for instituting a separate Lithuanian ecclesiastical province. The Bishop of Samogitia, Francis Karišius, and his Vicar General, Bishop Skvireckas, had studied the matter and fully reported to the Delegate the abnormal situation. They requested him to lend his assistance in Rome toward settlement of the matter, which Zechini declined. Meanwhile, on February 10, 1925, a Concordat was concluded between Rome and Poland. According to that agreement there were established five ecclesiastical provinces with fifteen bishoprics. For the first time in history, Vilna was raised to the rank of an Archdiocese. To it were attached the Dioceses of Pinsk and Lomža. The Vilna question was of the utmost importance and significance to Lithuanians. Though it appeared evident on which Side truth and justice lay and who was at fault — the inclusion of Vilna, Lithuania's ancient capital in a Polish ecclesiastical set-up, even though it was taking cognizance only of a political de facto situation, — aroused great dissatisfaction among all classes of the Lithuanian populace. Unfortunate incidents were not lacking. Diplomats stationed in Lithuania considered that Lithuania's rights and feeling were being disrespected, that injustice was being inflicted upon her. True, the Polish Concordat did not undertake to decide what would be the boundaries between Lithuania and Poland, but merely recognized as a de fact accomplishment that Vilna was in Polish hands. The Concordat contained provisions for future possible changes in the constitution of the Polish ecclesiastical province. The situation became so acute that in May, 1925, Archbishop Zechini departed for Riga, without obtaining permission to return. He left in his place, Msgr. Aloysius Paidutti, an enlightened and well rounded diplomat.

The tempest in Lithuania was heightened by the news that the Bishop of Vilna, George, Matulevičius, forced by the Poles, had resigned his See and departed for Rome. To calm the Lithuanian faithful, the Bishop of Lithuania issued a Pastoral Letter, and in their own turn appealed to Rome that the affairs of the Church in Lithuania be speedily determined. Bishop Francis Karišius on October 13, 1925, requested that the See of Samogitia be split into two dioceses. A few weeks later, a meeting was held at the Panuminis residence of Msgr. J. Staugaitis, attended by

Bishops A. Karosas and J. Skvireckas. Canon J. Kukta and the Papal representative, Msgr. Faidutti. The latter sent to Rome, on November 2, 1925, a transcript of this meeting, signed by Bishops Karosas and Karevičius and Canon Kukta, petitioning for the erection of a Lithuanian ecclesiastical province and the setting of new boundaries.

7. Archbishop George Matulevičius' Mission to Independent Lithuania.

Pope Pius XI is the sole Pontiff who had been in Kaunas and Vilna and retained his impressions, experiences and acquaintances. This came in good stead when he ascended the Papal throne. Zechini's unsuccessful mission perhaps further inclined the Pope to turn over to the Lithuanians themselves the solution of their delicate and involved ecclesiastical affairs, rather than to outsiders. He chose a person whom he highly esteemed, George Matulevičius, who had already arrived in Rome and who had been elevated to titular Archbishop. He had undertaken to govern the Marian congregation of religious, but apparently Divine Providence had chosen him to settle the complicated affairs of the Church in Lithuania. Pius XI designated him Apostolic Visitor to Lithuania and conferred upon him vast powers. (Utilizing the plentiful source material in the Marian Fathers' archives, the Rev. Stephan Matulis, M.I.C. has written a 260 page monograph on the activities of the General of his Congregation as Apostolic Visitor to Lithuania. Rome, 1938).

The Archbishop arrived in Kaunas on December 13, 1925. As to Archbishop Antonio Zechini, the Lithuanian nation in the process of rebuilding appeared to him a weak infant, yet he began to protect and strengthen it paternally. Herein lay the different approaches of the two Visitors. Archbishop Matulevičius understood the Poles far better than had Zechini. He had long lived and studied with them, had friends among them, and thus this peasant son of the Lithuanian village of Luginis in the district Mariampolė was better equipped than the former Papal Delegate. Archbishop Zechini had not perceived the need for speedily erecting a separate Lithuanian ecclesiastical province, whereas Archbishop Matulevičius considered this step an essential condition of Lithuanian independence. To this goal he sacrificed his health and strength.

He met with obstacles even on the part of Catholics themselves. He had to listen to many objections, iron out different opinions. The hot headed leaders of governing groups, on purely political grounds, would postpone the inauguration of an ecclesiastical province until after the 1926 Spring elections. With much patience, the Visitor overcame such difficulties. He accomplished his assigned task with remarkable speed, tact

and insight. There was not much time for such a stupendous work, but by April 4, 1926 the Apostolic Constitution "Lituanorum gente" was already proclaimed.

Other matters requiring reorganization included the Seminaries, the faculties of Theology-Philosophy, religious orders and congregations, the use of the Polish language, order of services, etc. Of course, the greatest problem was the formation of new episcopal sees. In this, the Archbishop had the assistance of the Vicar General, Bishop Joseph Skvireckas, who distributed parishes and deaneries into new dioceses. Prof. Francis Bučys, M.I.C. acted as consultant on special matters. Msgr. A. Faidutti contributed invaluable aid as an expert canonist.

The whole undertaking was energetically pushed without any undue delays. In fact delay would have defeated the very purpose of the project. As the Visitor had foreseen, the Catholic Party did not gain a majority in the May, 1926 elections to Congress. The government which was then formed, with the backing of the Populist, Social Democrat and Nationalist minorities, did not approve of Archbishop Matulevičius' work, even though it was an accomplished fact, had the sanction of the Apostolic See and was concerned purely with ecclesiastical affairs. Only on December 17, 1926 did conditions change permitting the organization of the ecclesiastical province. On September 27, 1927, a Concordat was signed between Lithuania and the Vatican, ratified on October 12th of the same year.

8. Institution of the Ecclesiastical Province

The erection of an ecclesiastical province in independent Lithuania is one of the most significant events in Lithuanian Church history. The whole order of church affairs in Lithuania was changed.

The Metropolitanate of Kaunas comprised one Archdiocese and four suffragan Dioceses. The division had been made only after a great deal of weighing. The parishes in the Vilna diocese on the Lithuanian side of the line of demarcation (with a few exceptions) were formed into the Diocese of Kaišiadoriai with five Deaneries. Its Bishop was to be Canon J. Kutka.

The Lithuanian portion of the Diocese of Seiniai became the Diocese of Vilkaviškis, its Bishop remaining A. Karosas, who received a Coadjutor Bishop in the person of Prof. M. Reinsys.

From the ancient see of Medininkai of the Samogitian (Lowland) district, which was the largest, there were formed the Dioceses of Telšiai and Panevėžys, and the Archdiocese of Kaunas. For the See of Telšiai with 13 deaneries, there was consecrated as Bishop Monsignor J. Staugaitis; for the See of Panevėžys with 10 deaneries, Prof. Canon K. Paltarokas. The Archdiocese of Kaunas retained 9 deaneries, with about 400,000 faithful. Its

Archbishop and Metropolitan, the first in Lithuanian history, became the Bishop-Vicar General, Joseph Skvireckas, noted Biblical scholar and translator. The former Bishop of Samogitia, Francis Karevičius, withdrew from active service and retired to the Marian monastery.

The ancient See of Samogitia thus became extinct, yet its last Vicar General, now designated Archbishop of Kaunas and Metropolitan of Lithuania, in his first Pastoral to the Archdiocesan Capitular and the faithful, did not fail to allude to that See's glorious traditions. He memorialized "that great teacher of the populace and apostle of temperance, Matthew (Valančius); the brave defender of the faith Mačislavas (Paliulionis); the good hearted, beloved of all, Gasparas (Cirtautas); and the indefatigable, zealous for God's glory, Francis (Karevičius)."

On May 13, 1926, on the Feast of the Ascension, the first Metropolitan of Lithuania was solemnly installed in the Kaunas Basilica, in the presence of the Apostolic Visitor, Archbishop Mautulevičius, the former and new Bishops, Lithuanian government officials, members of the Congress, foreign diplomats, representatives of organizations and a vast outpouring of the faithful.

For the occasion, to commemorate the institution of Lithuania's ecclesiastical province, the sculptor P. Rimša struck a memorial medal, on one side of which are the profiles of Popes Innocent IV and Pius XI, and on the other, those of Bishop Christian and Archbishop Joseph, bridging the era of the first Lithuanian ecclesiastical province under King Mindaugas with the present.

Seven centuries, and now a quarter of a century, recall to us today the two events. Sorrowfully, today Lithuania suffers as did Job of old. Still, the history of Lithuania, as that of the Catholic Church itself, depicts again and again that the edifice built on God's foundation has firm supports, and after many ages, renewed in spirit, flourishes apace. Lithuania likewise will rise again, for it rests on the solid rock of Peter.